

הנפש. מן העבר עולה 'דמות ילדה' לבושה/ מעיל פְּרָדוֹת, פרצי קיר, שברי יום".
 הכל מנותב לזיכרון: בשיר 'מה קדם' הפסים בכתונת יוסף הטבולה בדם מתקשרים אצל המשוררת לרכבות, וחלום יעקב עם הסולם על שלביו אינו אלא המסילה "והמלאכים/ שמימה עולים ושואלה יורדים". תמונת המובלים לטבח חזקה במוחשיותה ובזעקה העולה ממנה. גם בשיר 'פסים של אורך/ של רוחב' מהדהד האזכור מחלום יעקב. מאבקה הלילי של הדוברת הוא בזיכרון שאינו מרפה ולא ירפה "עד/ שיהפוך הכר מראשותי/ - לאבן". וסימו של השיר הוא כאנטיזה לחלום: "אם יבוא אז חלום - / ימדע בו סולם/ על מלאכיו". אלה שירי מאבק בלתי פוסק על החיים ודבקות בהם, למרות המהמורות והמבחנים הקשים שהם מוזמנים. יש בהם תהיות, פחדים וספקות, אבל גם חוסן פנימי המשדר "ואף על פי כן". גם כשאין עוד דבר יציב/ בעולם", עדיין אפשר להתנחם בהצהרת אהבה הנלחשת "בדיבור מקוטע". השירים הנוגעים במיוחד בעיני הם השירים שבהם האמירה הכואבת והציריות הפלסטית ממוזגות זו בזו ללא הפרד.

■ **יערה בן-דוד**

בעייתי: 'החג, להכעיס/ מפשיט בלי בושה, שלא כמו חול/ המכסה בשכבה אחידה'. התוצאה היא גרוטסקית וכואבת, מין שעטנו של דבר והיפוכו: "אתכופף להרים/ את פני, את שרירי לחיי בצדיו של הפה. // תעלה תבוסתי, / תיתלה/ על מסמר החיך".
 בשיר 'חוטי זמן' שזורים "חוטי זמן משומש" וברקעו - אגדת הנול וגרטל, שאופיה הסיטי הולם את ההקשר הנוכחי: המשוררת מחברת כאן, כמרבית השירים, "יריעות וכירה מנותקות". הזיכרון הרחוק מן הילדות מפגיש ילד וילדה המפזרים שירי פירוים בדרכם בסבך היער אל בית המכשפה. עכשיו "כשנפרם הסבך", הם "במתק מר/ שבים בתוואי המסומן/ אל קיומם הפיזי".
 ה"בראשית" וה"אחרית", העבר וההווה נפגשים בלב חצוי "שבשטים גורשה ממנו התמימות", בצומת היגונות והשמחות. והזיכרון אוהו בחיים "בשני קצוות ומניעם/ כמו ערסל". בקצה האחד "עץ מון נכחד", ובשני - הגורל העיוור המתעתע שכמו גזור מאחת הדמויות הידועות מן הקומדיה דל'ארטה. הערסול, או, ליתר דיוק, הטלטול הקשה הזה, שונה במהותו מ"ניע ערסול ראשון" של ילדות, שעודו שמור בזיכרון הדוברת, מין ומחזק בחשאי את נימי

לכרות". סיום השיר חזק לא פחות: "ולא היתה- / כזו קריאה/ מאז צווי מילים/ לבשר".
 הקיץ שעבר הוא החיים של טרום שואה, "בינתיים/ גז היער והיה/ למשטח מדרכה. / וארמון חלומה לא היה/ אלא תא טלפון ציבורי". זכור לכותבת היטב גורלם של דגי המצולה שעליהם סיפר אחיה לפני מותו ברעב. הטבע כולו הוא נחלת העבר ההוא, שהגירוש ממנו הוא כגירוש מגן העדן. "מבעד לגדר - תפוחי הדעת/ נשרו. / ובעץ החיים - רק אחד/ מקומט ושבע רוח שמשית, / פווי משיב ניסיון".
 ההווה הוא אורבני וטכנולוגי, ושפת השירים לאהוב המרותק למיטת חוליו עוברת דרך חוויות בית חולים, מכשירים ומינוחים רפואיים (גזם של זונדה בנחיר), אבל גם דרך דמויות ספרותיות (רומיאו ויוליה). כשהמבט נח על הדומם, הוא קולט את "אחרית המסע" של "זוג מוזיאוני", שאינו אלא "זוג כיסאות גלגלים/ מדור ישן/ נחים בקצה מחלקה, / גב אל גב, מסעד יד עם מסעד/ נסמכים לקיר. כאילו הם נער ונערה/ ביישנים".

השירים נשאבים גם לעבר הרחוק בבית ההורים. בהתבוננות בו מנקודת המבט של ההווה, יש מן הכאב והמחאה. 'אמי וירושלים' מתמקד בדמות האב המתוודה על יד קיר המזרח ולבו נחצה בין ירושלים לבין אמה של הדוברת. מן השיח שהיה לה עם אביה הבת שואבת כוח בעת מצוקה - עכשיו כבעבר. השיר מעמת בין הזמנים: הזיכרון מן האם, שהיתה שותפה לאותן "שעות לחושות ליד הקיר", בהן ציווה האב לכתו את מורשתו הרוחנית, מתעורר אצל המשוררת בכיקור ככותל ונעלם עם נוף ירושלים בנסיעה חזרה לבית שבשפלה. לא בכדי עולים מהשיר 'לילדי קוסובו' "אותם פירוים, / מבטים של אימה // ידקרו", שכן הסולידריות והאמפתיה כלפיהם יסודה בניסיון העבר.

אסתר אייזן כותבת על "שברי זמן", על הקושי לעגל פינות, על "שחיקת עקבו של הזמן". ניכרת היטב בשירים טביעת אצבעותיה של האמנות הפלסטית, עיסוקה הנוסף של המשוררת. שירים רבים נאחזים אמנם במוחשי, אבל בנויים סביב מטאפורה סמלית, כדוגמת השיר היפה 'נעלי': "ואני, עוד הולכת איתן/ לסנדלר". והסנדלר כאן, בדומה לסנדלר של יוסל בירשטיין, רגיש לכל מה שמייצגת הנעל. "הוא ידע לאתר מקומו של כאב... ומנעל המולך על פני אדמה/ עוד נחוץ לו מסמר, מעט דבק, רפידה של חמלה". הדבקות בנעל הישנה, המתוקנת, משקפת את הדבקות העיקשת בחיים: "נעלי אותי! - נעלי! - על הריק הקיומי. - טופפיו- / על קרומי הלוליו של תוף האדמה. / הפרידי ביני לבניה. / לא רוצה שורשים - להצמיח/ עלי. עוד נחוץ לי ללכת, לשחוק עקבים". מנקודת המוצא הקונקרטית ממריא השיר ל"ריק הקיומי", שהנעליים גופחות בו רוח חיים.

האמביוולנטיות בשירים ניכרת גם בתפיסה הקונקרטית והסמלית של הזמן: דקירות המחט, התופרת ומאחה טלאים - הן "דקירות מתקנות", כותבת אסתר אייזן. "חיי/ כל כמה שאני מתפלגה- / מתקנים את עצמם", אף שהתיקון "לא ממש/ יוצא לי תיקון אמנותי", מכיוון שהגישור בין הזמנים הוא

מירון איזקסון

הנפש האוכלת

הנֶפֶשׁ הַאֹכֶלֶת
 הַנֶּפֶשׁ הַנוֹגֵעַת בְּנִבְלָה
 הַנֶּפֶשׁ הַמִּסְתַּלֶּקֶת מִנִּפְשָׁהּ
 רוֹצֵה עֵכָשׁוֹ לְהִיּוֹת
 שׁוֹתֵה רוֹצֵה לְטַנֵּף אֶת הַרְצָפָה
 רְחוֹק מִמִּי שֶׁמְכַרֵּית לְהִשְׁאָר רוּחַ
 הַגּוֹף הַזֶּה אוֹתָהּ מְטַרֵּית
 טוֹעֵן שֶׁבְּלַעֲדֶיהָ אֵין תִּיּוֹ
 וְהִיא הַפֶּעַם בְּמִקוֹמוֹ וְאֵף יוֹתֵר
 תִּבְעֵט בְּכַדּוּרִים וְתִנְשֵׁק אֶת הָעֶרְף
 וְגַם תִּסְרֵד אֶת הָרֵאשׁ מִחִיּוֹ הַטּוֹבִים
 וְתִטְבִּיל חֲלוֹמוֹתֶיהָ בְּשִׁלּוּלֵית רִגְלֶיהָ
 וְתִבְקֵשׁ מִפֶּל הַמְּאֻחָרִים לְבוֹז לָהּ.

יצאתי

יֵצְאֵתִי מִתּוֹךְ גּוֹפִי
 כְּמוֹ נֶעֶר הָעוֹזֵב לְרֵאשׁוֹנָה אֶת בֵּיתוֹ,
 בְּתַחֲלָה שׁוֹכֵחַ בְּכוֹנֵה סֶפֶר
 אַחֵר - כֶּף חוֹזֵר בְּתַקִּיפוֹת לְנִשֵּׁק אֶת אִמּוֹ
 לְבִסּוֹף לִזְקֵן עַל כְּתַפְיּוֹ אֶת מִטַּת נְעוּרָיו.
 תּוֹרְתִי לְתוֹךְ גּוֹפִי
 מְטַרֵּד מִפֶּל הַקְּרוּבִים הַמְּתַרְבִּים
 אֲשֶׁר אֶצְטַרֵּף לְנַחֵם אֶת מוֹתָם,
 עֲמוּד הָאֵשׁ שֶׁבְּרֵאשִׁי
 מֵהָר לְכַבּוֹת בְּדֹאגָה אֶת שְׁעָרוֹתַי.